זכר למחצית השקל

1. **גמרא-** מגילה דף יג: (p.2)

מתנות לאביונים

1. **פרי מגדים-** סימן תרצ"ד משבצות זהב אות א' (p.3)
2. **ביצחק יקרא-** סימן תרצ"ד ד"ה נסתפקתי (p.3)
3. **הליכות שלמה-** פרק י"ט סעיפים ט', כ' וכ"ב ודבר הלכה אות ל"ה (p.4-6)

משלוח מנות

1. **ב"ח-** סימן תרפ"ה סעיף ו' (p.7)
2. **שו"ת בית שערים-** אורח חיים סימן ש"פ (p.8)
3. **שלמי מועד (הגרשז"א)-** עמודים רפ"ב, רפ"ג, רפ"ה ורפ"ו (p.9-12)

ברכה על משלוח מנות

1. **מהרי"ץ חיות-** מגילה דף ז: ד"ה תני רב יוסף (p.13)
2. **שרידי אש-** חלק ב' סימן מ"ו (p.14-15)

יג: מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה א"ל אני אשמור משמרתי ומשמרתך. פי' א"ל אני אשמור משמרתי בתחלת הלילה עד החצי שאנו קבועים ואשמור עוד ממך בחצי הלילה במשמרתך ועשו כך ותתבקש במשמרתו שבתחלת[ד] הלילה. שכל השומר בתחלת הלילה כשיעמוד אחר לשמור ישן מי שכבר שמר תמצא זה שומר שלא במשמרתו לפיכך נחברה עליו העצה: אין הקב"ה מכה את ישראל עד שבורא להם רפואה שנאמר כרפאי לישראל וגו':

גליון הש"ס

גמ' שני טרפיים. ע' מולין דף מ ע"ב תד"ה מעלים: [מכמ"ר ר"ש ד"ה בשבעה באדר וכו' שנאמר והעם וכו'. קידושין דף לח ע"ב]:

ליקוטי רש"י

כי אחי אביה הוא. קרוב לפניה כמו (בראשית יג, ח) תנסים אחים ממנו ומלכדו שם לרמותו הוא נח גם אני אחיו ברמותו ושם מלא כאשר הוא גם אני כן רבקה תמוהו הכתוב [בראשית כט, יב]. עם נבר. נחמן [תהלים יח, כז]. ועם עקש. עקוש ומעוקל כמו (מיכה ג, ט) ואת כל הישרה יעקשו ובלשון משנה (מולין נו.) מולדה שניטל עקומות ועקומות [דברים לב, ה]. תתפל. לשון נפתל ועקש ונפתל מהלים (יח, כז) כמוד מתפתל [ש"ב כב, כז]. כפתיל הזה שנולין אותו ומקיפין אותו סביבות שנגיל [דברים שם]. מסר לה. יעקב סימנין לרחל שמסרה לו בלילה נשבנה [בראשית כט, כה] השתא מיכספא אחתאי. עכשיו תכלס אתומי עמדה ומסרה לה אותן סימנים [בראשית שם, כה]. ואת דבר המלוכה לא הגיד לו. דרך נעימות היתה בו [ש"א י, טז]. ואם הגים דעתו וכו'. ויגבהו ואם תמריכים מזקיק נפשות לפי גורם להם לחיות תמריכים מזקיק [ו]ילכלו מחבלי עוני [זכריה יב, ב]. בזקים. שלשלות [נחום ג, י]. של יסורין וחליים [איוב ל, ח]. ודרוי מספרין. דמייסם לפניו גלגלן מרפי [אסתר ב, כב]. ונשל ארם בספל. להסקותו סם המות [שם, כא]. משמרתי ומשמרתך. כל מצוי שמשמר ממנו עליו ומוטל עליו לעשותו קרוי משמרת מכאן ואילך ומקרא זה מוקדם ומאוחר הוא כמו שאמרנו בגמרא (מגילה יג:) והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה ולויה וכן ועוטרו כתר תפארת [במדבר ג, ז]. אחר שברא הקב"ה רפואה למכה. להיות למשוברה לשרגל [אסתר ג, א]. ונגוף. לשון מכה הוא. נגוף ורפוא. ומאי שנא לשון נגוף ומאי שנא לשון רפוא. הוא הגורל. הכתוב מעיד ומהו הפור הוא גורל שפיל גורל בפיהו מוקש ילכוד [אסתר שם, ז]. שבשבעה באדר מת. בי"ק דקיוסין (לא.) ליפיון לו מקרתי דכתיב ויכו בני ישראל מן אנשי עי שנים עשר אלף איש וכתיב ויכו מאנשי העיר שלשים איש כי ישראל מן אנשי עי שנים עשר אלף איש ויכתיב קום עבור וכתיב כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וגו' וכתיב ויעבור יהושע בתחלת הלילה ויום וגו' מה ת"ל יום ולילה אלא שיהושע שהיה בן מאה ועשרים שנה מתי ימי ושנותי כדאי היה שיהא יום ולילה שלו כיום אחד שנאמר (סוטה יב:) ואת דתי המלך. לשון מדה. אין שוה. לשון משוה. אין מזה מסס לשון מסיסו. משמיעין. לשון שמועה. השקלים. שיהו ישראל מכוונין קרבנותיהן בזמנן לפי שהמקריב קרבנותיו בזמנן מצוה יותר מן המאחר ומקריב לאחר זמנן (מגילה יג:) והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה ולויה וכן ועוטרו כתר תפארת. ועל הכלאים. שלא יזרע חטים בתוך השעורים ולא יקרב מהן כלום לבדק הבית [קדושין נו:].

[א] לא יגרע מצדיק עיניו. ונתן עיניו במעשה הצדיקים לעשות להם (ג) חף לימים רבים מדה כמדה: זכתה ויצא ממנה שאול. שהיה נעוט: זכה ויצאת ממנו אסתר. בתרגום של מגילה[ה] מייתם מרדכי ועושתו עשירי לעמוד ומשמוש עד בימין וכתיב היש לחמתר בת דודו ומין לו[ו] רמיה לחמתר בכתובים שיהיה משמוש מבתרון. לעמה והוא לעיטות שלא יתפרסם הדבר שמסר לה סימנין: שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו. וסיפיה דקרא ויושיבם לנצח ויגבהו והיינו גדולה: ואם הגים דעתו בו'. הכי שמעי קראי ויושיבם לנצח ויגבהו ואם תמריכים מזקיק על ידי שמגדילין עמהן בתין לידי עיטות ויסורים: ושובלת. ממחת נקיות שלא מהת מחוסף לנדיק מסכיתו של מחמוזות: אדון על עבדיו. ויקלוף פרעה על שני סריסיו[ז]: לשון טורסי. שם מקום: לא ראינו שינה. ממוך שהיתה מציפה עליו היה מרגה מתמשם ומתה לשמות: משמרתי ומשמרתך. אתה ממונה על עבודה אחת ואני ממונה על עבודה אחרת: ס"ג אחר הדברים האלה גדל המלך[ח] את המן וגו'. אחר נתנן ומרם נתנן כתיב: וקא בעי הס"ס אחר מאי. מה הטיל עליו[ט] הכתוב שלא גילוי עד שבא מעשה הזה: אחר שברא הקדוש ב"ה רפואה למכה.

[ב] ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא אלא[י] אמר לה מינסבת לי אמרה ליה אין מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה אמר לה[יא] אחין אנא ברמאות אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא אמר לה אין[יב] עם נבר תתבר ועם עקש תתפל אמר לה ומאי רמיותא אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מיני ולא מנסיב לי מקמה[יג] מסר לה סימנים כי מטא ליליא אמרה השתא מיכספא אחתאי מסרתינהו ניהלה והיינו דכתיב[יד] ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לאו לאה היא אלא מתוך סימנין שמסרה רחל ללאה לא הוה ידע עד השתא לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול ומה צניעות היתה בשאול דכתיב[טו] ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל[יג] זכה ויצאת ממנו אסתר[יג] ואמר רבי אלעזר כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות שנאמר[יח] ויושיבם לנצח ויגבהו (וגו') ואם הגים דעתו הקב"ה משפילו שנאמר[יט] ואם אסורים בזקים וגו'. [כ] ואת מאמר מרדכי אסתר עושה אמר רבי ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים [כא] כאשר היתה באמנה אתו אמר רבה בר לימא (משמיה דרב[כב]) שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי [כג] בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הקציף הקב"ה אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק ומנו יוסף שנאמר[כד] ושם אתנו נער עברי וגו'[כה] עבדים על אדוניהן לעשות נם לצדיק ומנו מרדכי [א] דכתיב[כו] ויודע הדבר למרדכי וגו'[כז] אמר רבי יוחנן בגתן ותרש[כח] שני טרסיים הוו והיו מספרין בלשון טורסי ואומרים מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בא ונטיל ארם בספל[כט] כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב[ל] ויבקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתן[לא]. [ד] אחר הדברים האלה (אחר מאי[לב]) אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ ברא להם רפואה תחילה שנאמר[לג] כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים אבל אומות העולם אינו כן מכה אותן ואח"כ ברא להם רפואה שנאמר[לד] ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא[לה]. [ה] ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו אמר רבא בתחילה במרדכי לבדו ולבסוף בעם מרדכי ומנו רבנן ולבסוף בכל היהודים[לו] הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור ברוח שמת בו משה ולא היה יודע[לז] שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד[לח] ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו[לט] דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבנן[מ] אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מיניהו מפורד בפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מיניהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם דלא אכלי מינן[מא] ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"[מב] ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו[מג] אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן[מד] באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים[מה] ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא משל

הכסף נתון לך. גימטריא להכסף עולה הע"ך[מו] רמז לו שיתלה עליו[מז].

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) כ"ג דף קכג. ע"ש, ג) [זבחים דף קד. ע"ש], ג) [נעיל דף ז. ע"ש], ד) [קידושין לח. סוטה יג:], ה) שקלים ב. לקמן כט. מ"ק ו., ו) תרגום שני פרק ב פסוק ה, ז) בראשית מ ב, ח) עיין קידושין לח., ט) ועיין יבמות דף לה. ובתוס' הרא"ש, י) אסתר רבה ז כא, כ) עיין מוספות לקמן טו. ד"ה ומי וכו').

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר לה אי רמאי הוא אמרי אינה מגה כרמתות: (ב) שם אמר שמואל לפיכך זכה ויצאת ממנו אסתר מאי היא דכתיב אין אסתר מגדת ואמר רבי לעזר וכו' שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו ויושיבם לנצח: (ג) ר"ש"י ד"ה לא יגרע וכו' לשלם להן גמולן אף לימים: (ד) ד"ה הפיל פור וכו' הגורל על אדר הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (דכתיב). מז"מ:

תורה אור השלם

א) לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו וְאֶת מְלָכִים לַכִּסֵּא וַיֹּשִׁבֵם לָנֶצַח וַיִּגְבָּהוּ: [איוב לו, ז]

ב) וַיַּגֶּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֶּד לְאָבִיהָ: [בראשית כט, יב]

ג) עִם נָבָר תִּתָּבָר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתָּפָל: [שמואל ב כב, כז]

ד) וַיְהִי בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל לָבָן מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי: [בראשית כט, כה]

ה) וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל דּוֹדוֹ הַגֵּד הִגִּיד לָנוּ כִּי נִמְצְאוּ הָאֲתֹנוֹת וְאֶת דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד לוֹ אֲשֶׁר אָמַר שְׁמוּאֵל: [שמואל א י, טז]

ו) וְאִם אֲסוּרִים בַּזִּקִים יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי עֹנִי: [איוב לו, ח]

ז) אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מוֹלַדְתָּהּ וְאֶת עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מָרְדֳּכָי וְאֶת מַאֲמַר מָרְדֳּכָי אֶסְתֵּר עֹשָׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה אִתּוֹ: [אסתר ב, כ]

ח) בַּיָּמִים הָהֵם וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קָצַף בִּגְתָן וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף וַיְבַקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: [אסתר ב, כא]

ט) וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר לוֹ וַיְבָאֵר לָנוּ אֶת חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר: [בראשית מא, יב]

י) וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכָי וַיַּגֶּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי: [אסתר ב, כב]

כ) וַיְבֻקַּשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיִּתָּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל עֵץ וַיִּכָּתֵב בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: [אסתר ב, כג]

ל) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶת הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ: [אסתר ג, א]

מ) כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן כִּי פָעֲלוּ שֶׁקֶר וְגַנָּב יָבוֹא פָּשַׁט גְּדוּד בַּחוּץ: [הושע ז, א]

נ) וְנָגַף ה' אֶת מִצְרַיִם נֶגֶף וְרָפוֹא וְשָׁבוּ עַד ה' וְנֶעְתַּר לָהֶם וּרְפָאֵם: [ישעיה יט, כב]

ס) וַיְהִי בְּעֶינָיו לְשָׁלַח יָד בְּמָרְדֳּכָי לְבַדּוֹ כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עַם מָרְדֳּכָי וַיְבַקֵּשׁ הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַם מָרְדֳּכָי: [אסתר ג, ו]

ע) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִיסָן בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל לִפְנֵי הָמָן מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לִשְׁנֵים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר: [אסתר ג, ז]

פ) וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכֹל מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם שֹׁנוֹת מִכָּל עָם וְאֶת דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין שֹׁוֶה לְהַנִּיחָם: [אסתר ג, ח]

צ) אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם וַעֲשֶׂרֶת אַלְפֵּים כִּכַּר כֶּסֶף אֶשְׁקוֹל עַל יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהָבִיא אֶל גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ: [אסתר ג, ט]

ק) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ: [אסתר ג, יא]

הגהות וציונים ה] בכת"י ובע"י נוסף אלא כיון דאתא ואמר בן רבקה אני אמרה ליה אמאי אתית א"ל וכו': ו] בכת"י ובע"י נוסף דכתיב: ז] ס"א וכי מטא ההוא יומא מעייל ליה לגבך מה עשה יעקב מסר (גליון): ח] (בילקוט ובע"י ליתא) (גליון), ועיין רש"ש: ט] בכת"י נוסף הקציף עבדיו: י] בכת"י נוסף ונטיל לו ארס בספל של מים: יא] בכת"י ובע"י שלא נמצא במשמרתו. וכ"ה ישר (דק"ס), ועי' יעב"ץ ד"ה אמר לו והלא: יב] (בילקוט איתא מאי אחר) (גליון): יג] בכת"י נוסף בתחילה נגוף ואח"כ רפוא: יד] בכת"י ובע"י נוסף מאלהיהן: טו] בכת"י ובע"י נוסף דמיבעו עלייהו רחמי (ועי' מהרש"א): טז] בכת"י ובע"י (ונשמט בדפוסים בשגגה, דק"ס): יז] בכת"י ובע"י נוסף ונטיל לו ארס בספל של מים: יח] בכת"י ובע"י שלא נמצא במשמרתו. וכ"ה ישר ולא יהבי ברגא למלכא: יט] נדע"ל ואין לי: כ] [אחשורוש] (גליון): כא] ברש"י שבע"י הגירסא העיד לנו הכתוב: כב] נדע"ל שבסוף הלילה או דע"ל ונתבקש זה שמשמרתו בתחלת:

משבצות זהב

קצת. ומתנות לאביונים סלקא דעתך אמינא בכלל צדקה הוא ומפטר, קא משמע לן. ועיין פרי חדש בסימן תרצ"ה [אות ד] כתב דחייב במשלוח מנות, וכאן [אות א] כתב דפטור ממתנות לאביונים, וצ"ע, דהכל היו בכלל הנס כאשה, עיין סימן תרצ"ה סעיף ד'. ורשאי ליתן מאכל או מעות, ולא מצאתיו כעת כמה יהיה שיעור מתנות. יראה לי דלכתחלה צריך ליתן מתנה לאביון דבר הראוי להנות ממנה בפורים, מאכל או מעות שיכול להוציא בפורים. ועיין טור דפסק דאין העני רשאי לשנות המעות, כרבי מאיר בברייתא דאומנין [בבא מציעא] ע"ח [ע"ב] דמגבית פורים לפורים. ועד כאן לא פליגי הפוסקים, ופסק המחבר [ט] כמותם בסעיף ב', אלא דעני יכול לשנות, אבל בעל הבית צריך ליתן שיכול להנות ממנה בפורים. אף שי"ל להיפך, דעד כאן פסק הטור במגבית פורים לפורים דאדעתא דהכי נתנו דליכלו בפורים (עיין פרי חדש כאן אות ב לרבי מאיר הטעם דמשנה מדעת בעל הבית הוה גזלן, ואף דאנן לא קיימא לן הכי, בפורים וודאי אדעתיה דהכי יהבו), מה שאין כן כשבעל הבית נותן לו כתונת ובגדים י"ל דשרי לכולי עלמא. מכל מקום נראה לכאורה דלכתחלה יש ליתן דבר שיכול להנות ממנו בפורים, וצ"ע *. עיין יו"ד [סימן רמ"ח סעיף א' ובש"ך [ס"ק] א' וסימן רנ"ג בש"ך אות י"א ובסימן רנ"א סעיף (י"א) [יב], הוא הדין כאן עני המתפרנס מצדקה יתן שתי מתנות לשני אביונים ויחזרו הם ויתנו לו. נסתפקתי, מתנה לאביון אם מהני על מנת להחזיר. ומשלוח מנות לא מהני, כי מנות [י] מאכל ומשקה שישמחו בפורים, עיין סימן תרצ"ה [סעיף ד], מנות לשון הכנה, מן הוא [שמות טז, טו], ואי"ה שם יבואר [יא], וצ"ע *. וג' מחצית השקל אם מחלקין לאביונים יוצאין ידי מתנות לאביונים, עיין מ"א [ס"ק] ג' ויבואר שם אי"ה. ומה שכתב רמ"א בסעיף א', שלשה חצאים גדולים ששם מחצית עליהם, עיין דרכי משה [אות א] כתב חצי גדול הוא ט' פשיטין קטנים "ועצמו" הרי עשר, כמו עשרה גרה מחצית השקל. "ועצמו" כלומר עם הכולל, חצי גדול עצמו, וצ"ע, כי נשתנו המטבעות לידע השיעור: **(ב) אף.** עיין ט"ז. ועיין ב"י אף בעיר חדשה כל שיש שלום נותנין, יע"ש:

אשל אברהם

[מסכת ע, כא], ובמתנות בעינן ביום י"ד דווקא לעיירות, וט"ו לכרכין, ולפי גלגל י"ד, הוא הדין ממנה לאחין ומי שיש לו בגליל י"ד לא יתן. וי"ל דסברת הוא ליתן לעני קודם שיכין לפורים, ומשום הכי רשאי ליתן בתענית אסתר וכל שכן בגליל י"ד, וקודם לא, דלמא מכלי כו', וצ"ע: **ב בלי פורים.** עיין מ"ת. ונוהגין ליתן ממחצית השקל קודם מנחה, ובמחרים מעות מגילה. ומי שיש מגילה כשירה בידו אי חייב ליתן מעות מגילה, עיין מש"ל מזה. ועיין בהלכות עובד מי שיש בידו מתנות מי חייב ליתן מעות מתרוג [יא], יע"ש: **ג מבן עשרים.** עיין מ"ת. עיין פרק קמא דשקלים מנחה, ובמחרים מעות מגילה. ועיין בהלכות ומוספות יום טוב, ובר"מ ז"ל [פירוש המשניות שם מנחה ג]. ולעניין שאוקל מין פוסק, מאלוקח בין הר"מ ז"ל [שם] והר"ע ברטורא [שם ד"ה זוג] מי אמ מכיו מי מחייב הקטן ליתן, יע"ש. ועני המתפרנס מצדקה ל"ע מי מחייב ליתן מחצית השקל, אע"ג זמן המקדש היה מחייב ליתן, כמו שכתב הר"מ ז"ל [הלכות שקלים פ, ה], ומקרא מלא נאמור [שמות ל, טו] כו', עיין מה שאכתוב מ"ש בשם ר': **ד אין.** עיין מ"ת. עיין יו"ד [סימן] רנ"ח סעיף (ס') [יג] פסק הר"ב מיהו נלע"ד לריך ליתן, לצדקה נדר הוא, וכמיב [דברי הימים-ב, פו, ג] כל נדיב לבב עולות, מה הקדש נלב הוה הקדש, הוא הדין לצדקה. ועיין דרכי משה שם [אות ג] הפרש נאמר נפה כופין אותו, ונלב אין אנו יודעין שיכפהו. ומשמע הוה שחיב נלב ורוצה עתה לחזור ממחכין. והא לצדקה מצות עשה שאמן שכרה גדילה [בבא מציעא ט, ג], ובצלמא לצדקה המחויב לפי הדין כפי ערכו יש לאו דלא תקפון [דברים טו, ז], מה אמין כן כשחיב נלב יותר מכפי ערכו, וי"ל אינה לאו דלא תאחר נדבתך ונדר, עיין ר"מ ז"ל פרק ז' ממעילה [הלכה ו] ובכסף משנה ומשנה למלך [שם] בחורף, מטבע לא בטיל, ובעלים עיין בימה ל"ח ב', ולריך ליתן הפרוטה לצורך פורים: **ה ידוקא.** עיין מ"ת. בטור כתב סתם ואין רשאין לשנות משמע אף אנשי העיר, והר"ב כתב הנגמים, י"ל אנשי העיר רשאין לשנות. והמחבר [יט] כתב העני יכול לשנות, משמע לכאורה הא אנשי העיר לא. **שאלה**, מי שנדר טלית לקהל להתעטף בו אליא ליצור לפני העמוד אי רשאי יחיד לשנותם לשחול אותו לעלמו. יראה, לדברך אסור, ואף בלא נרכה י"ל לאין רשאי, עיין סימן י"ד [סעיף ד] מותר ליטול טלית חבירו כו' דניחא לקיומים מצוה בממונים היכא דאין כל כך היזק ניכר, ושם הסכימו האחרונים לאין לנדך, ובלאן דעת הגודר רק לשליח ליצור, וכבר אין שלו יומר ניחא לקיומים מצוה בממונים, ורלוה מבריתא דמציעא ע"מ [ע"ב] מגבית פורים אין רשאין לשנות דבאר דעת הגודר לחזלין *, ול"ע:

תרצה א ובסעודה. עיין מ"ת. אפילו בשאל במוצאי שבת שאבע מג' סעודת [=מסעודה שלישית] יעשה קלת סעודה בשביל פורים, כמו מגילה. ואם שכחה על הניסים בגיל י"ד בשיעת לכולי עלמא אין מחזר, עיין מ"ת [ס"ק] ט'. ובגיל ט"ו אין מחזיר לאחר, וביום ט"ו חייב לאחר קלת, כמו שכתב בהג"ה [סעיף ג]. אבל אם לאחר לאחר דבעינן, אין לריך כי אם יום י"ד לעיירות וט"ו לכרכין. ועיר שהוא ספק, עיין ט"ז [מסנעות אות ה] מה שכתבתי בשם הפרי חדש [אות ד ד"ה עיר], ועיין מה שכתבתי מ"ש בשם ר':

באר היטב

(ב) **ואין.** דהיינו חיובא ליכא ומנהגא איכא, דכתב בשם [סימן תרפו סעיף ג] ונוהגין ליתן מעות פורים בעד כל אחד ואחד אפילו בעד הילדים. ונותנים המעותים גם מהולל, הגהות מנהגים, [מנהגי פורים אות מע]. ואיתא במנהגים, כל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק. במקום דנהיגי לתת המעות מחצית השקל לאחין, אין לשנות מדעתא דמנהג נותן, משא"נ [סימן] סימן נ"ד. אבל לא נפקי בזה ידי מתנות לאביונים אלא אם כן מחלקים מהם לעניים, מ"ת [ס"ק ג]. וכתב ש"ה דמחצית השקל וכל שכן מתנות לאביונים ומשלוח מנות אין בא ממעות מעשר. ואם בא להוסיף, מוסיף מצל מעשר, מהרי"ל בתשובה סימן נ"ו, [מ"ת ס"ק ח]. ועיין בנגמת הגדולה וביד מהרן [הגה"ט]. ומעות שאבע נלבו לחלקם ביום פורים אינו לשנותו נ"י בשם הגהות מעשר". ועיין ביו"ד סוף סימן רנ"ח, [מ"ת ס"ק ד]:

(ג) **נותנים.** ולכתחלה אין נוהגו כן ליתן לעכו"ם, מ"ת [ס"ק ו]:

שערי תשובה

לאביונים מלהרבות בסעודתו ומשלוח מנות לרעים, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים יתומים ואלמנות וגרים, ודומה לשכינה, שנאמר [ישעיה נז, טו] להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים, עכ"ל: (ב) **ואין.** עיין באר היטב. מה שכתב במקום דנהיגי לתת המעות מחצית השקל להחזן כו', במחילת כבודו שגג בזה על ידי טעות שנפל במג"א [ס"ק ג], וחסר הציון על סעיף ב' אין משנים מעות פורים כו', ועל זה קאי המג"א, כמבואר במשאת בנימין [סימן נד], וכמו שכתבתי ביד אפרים. ומעולם לא עלה על הדעת שיהיה מנהג לתת מחצית השקל להחזן. והבאר היטב שהוסיף מדעתו תיבות מחצית השקל לא כיון יפה, והוא מכשול הגורם לגבאי צדקה שהם יד עניים לגרוע כוחם של עניים מצדקה זו שנותנים למחצית השקל לתתם להחזן. וז"ל המשאת בנימין, מה שנוהגים בכמה קהילות שנותנין מעות פורים הכל לשליח ציבור הקורא את המגילה לו לבדו, ואין מחלקים לעניים מעות פורים כלום, אי שרי למיעבד הכי או צריך לבטל המנהג משום דתנא [בבא מציעא עה, ב] מגבת פורים כו'. תשובה, ודאי דלאו שפיר למיעבד הכי, ומנהג כשר הוא לחלקן לעניים, אמנם היינו דוקא האיך שגבו בהדיא לצורך העניים כו' או שמנהג אותה העיר כו', אבל באותן מקומות שכבר נהגו ליתן מעות פורים הכל לחזן הקורא המגילה, איני רואה איסור, שכל הנותן כו' ומחשבת כל אחד אדעתא דחזן, ואין כאן דין מעות פורים. ואע"ג דמרגלא בפומי דאינשי לקרותם בשם מעות פורים, לאו בשמא תליא מילתא, אלא בגבירות תליא מילתא. וכן פירש רש"י [שם ד"ה מגבת] מגבת פורים מעות שגבו הגבאים מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים כו'. מה שאין כן בנדון דידן מעולם לא גבו אדעתא דעניים כו', עכ"ל. מבואר שהיה דרך אותן המקומות לגבות מעות מבעלי הבתים על דעת ליתן לחזן הקורא המגילה והיה נקרא בשם מעות פורים, ובזה כתב המשאת בנימין דינו, אבל אין להקל במחצית השקל, והאומר מנהג על פי מה שכתב בבאר היטב אין שומעים לו כי הוא מנהג בטעות, ואם נהגו צריך לבטלו, ולדידי חזי לי שלוחי ציבור יראי ה' אשר רצו לזכות במחצית השקל מחמת דברי באר היטב אלו, והראיתי להם שהוא טעות וחזרו בהם ומשכו את ידם מן הוא והלאה. ומה שכתב המג"א

[ס"ק ג] שהביא הבאר היטב אבל לא נפקי בזה כו', זה מבואר גם כן דקאי על הך מעות הניתן לגבאים שנקרא עליהם שם מעות פורים:

תרצה (א.) **מצוה לחברות בו.** ועיין בברכי יוסף [אות א] בשם אחד קדוש בתשובה כת"י אם עשה סעודת פורים בלא לחם יצא. ועיין שם [אות כ] בשם מהר"י מולכו מי שאכל בליל פורים ונמשכה סעודתו עד היום, ואכל קצת ביום, יצא. ועיין בכנסת הגדולה [הגב"ה] ופרי חדש [אות א] דבלילה אפילו אבוקה כנגדו לא יצא. ומה שכתב הב"י [עמוד תרעב ד"ה וכתוכן] שיש מפרשים כעין לילה שאין אבוקה כנגדו, היינו אף ביום ובבית אפל, אבל כשאינו אפל פשיטא שאין צריך הדלקה, דשרגא בטיהרא מאי מהני. ואני ראיתי חסידים ואנשי מעשה כשהיו יושבין בסעודה לאחר מנחה היו מדליקין נרות לשמוח בהם, עד כאן לשון הבני חייא [הגב"י אות א]. ועיין בליקוטי פרי חדש שכתב בשם תרומת הדשן סוף סימן ק', כשעושה סעודה ביום מדליק אבוקה דרך שמחה ויום טוב, ע"ש. וכעת לא מצאתי בתרומת הדשן. ועיין במחזיק ברכה [אות א] מה שכתב על ספר שונה הלכות [על הבה"ג סוף הלכות מגילה ד"ה ומה שכתב עוד רבינו וכן] בזה. וכתב במור וקציעה [סוף הסימן] נראה לי שאין צריך להזהר לעשות בסעודת פורים זכר לאבילות, כיון דחייב לבסומי עד דלא ידע כו':

ביצחק יקרא: סימן תרצ"ד בה"ל סעיף א' לתן: נסתפקתי. בגמ' (בבא מציעא ע"ד ע"א) נראה דגם מתנות לאביונים מטרתם לשמחת פורים, שהרי מותר הצדקה הולך לסעודת פורים, וא"כ במתנה על מנת להחזיר נראה דלא יצא.

אהה21/08/2018

משלוח מנות

ט. ראוי שלא לאכול[יד] ביום הפורים קודם שיקיים מצוות היום[טו][27].

דבר הלכה

אורח חיים

קודם נרכה, לפי שמין זה כדין נרכות הנהנין[26].

יד. כדין כל המצוות שמין לאכול קודם קיומן[28].

טו. והא למין מברכין על מצות משלוח מנות, כתב הפמ"ג דהיינו משום דתלוי בדעת המקבל [וכמ"ש בשו"ת הרשב"א ח"א סי' י"ח לענין לדקה וכיו"ב עיי"ש]. אך ל"ע דהנה בירושלמי אמרו דט"ו שחל בשבת עושין הסעודה ביום י' דכתיב לעשות אותם וגו' יצא זה שמחתו בידי שמים, ומכאי ל"ב דהיינו סעודה אבל שילוח מנות אמאי לא נוהג בשבת, דסברא דשמא יעבירנו ליכא כמו שכתב הפמ"ג, ולכן נראה דהירושלמי ס"ל כמידך טעמא דשילוח מנות משום סעודה הוא ולכן נוהג בזמן שמחה, ולפ"ז שוב תיקשי למה אין מברכין, דהא אי מטעם זה כבר פסק הרמ"א (סי' תרל"ה ס"ד) דאף אם הלה אינו רוצה לקבל נמי יצא [וכן תמה בחי' מהר"ץ חיות מגילה ז' על דברי הפמ"ג ובדע"ת למהרש"ס שם]. והיה נראה לומר דכיון דעיקר השילוח הוא משום דזה יהא שמח הוי כמצוה שעשיתה לאו גמר מצוה היא ולכך אין מברכין. אולם [הניחא להרמ"א אבל] להירושלמי הרי כתבו התוס' בנחות מ"ב ע"ב (ד"ה ואילו) דמברכין גם בכגון דא, וכן משמע מהא דאמרו בירושלמי דמברכין על עשיית דין לדק אף דהא אין זה אלא בגדר הכשר לקיום הפס"ד, ומ"כ הדרא קושיא לדוכתה. ונראה ע"ד הדרוש דשאני שמחה זו כיון דעיקר השמחה היא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, ועל מצוה כזו לא שייך לברך, וממילא אין מברכין גם על משלוח מנות, ולא דמיא לעשית ציצית ותפילין וסוכה דגם על עיקר המצוה מברכין משא"כ בנד"ד דעל עיקר מצות השמחה

ארחות הלכה

26. ע"פ מנחת שלמה קמא סי' צ"א אות א', והליכות שלמה תפלה פ"ו ס"ז עיי"ש. ובע"פ הוסיף דבכה"ג יש גם לסמוך דלא חשיבא קריאת המגילה כת"ת גמור ואינה חייבת בברכת התורה. ועיין הגהות חכמת שלמה סי' תרפ"ז (וכ"ה בשו"ת בית אפרים סי' ס"ז) דמגילה חשיבא קיום מצוה ולא ת"ת (ועיין אבנ"ז סי' תקי"ז אות י' משכ"ב ע"ז), ועיין מ"ב סי' מ"ז סק"ז דשרי לקיים מצוה קודם ברה"ת (דלא כהבכורי יעקב סי' תרנ"ד). **27.** רשימות וכתבי תלמידים. **28.** ורבנו הי' מזרז את ב"ב מיד בעלותו לביתו מבית הכנסת לשלוח מנות לקיים מצות היום (וראה בס' מקור חיים סי' תרצ"ה דמצוה להשכים ולהקדים משלוח מנות ומתנות לאביונים כמו בכל מצוה דזריזין מקדימין), ואח"כ נטל ידיו לסעודה, ולאחריה ישב לקבל פני הבאים, וכיבדם בשתיית יין (וכן השתדל שיחזירו להם מנות, אבל כשרבו השולחים והי' הדבר לטורח על זוגתו הרבנית ע"ה, לא דקדק בכך) והרבה בדברי אגדה על פסוקי המגילה ועניני של יום, וגם הוא שתה קצת עמהם, יותר מלימודו, ואח"כ שכב לישן לקיים בכך מצות עד דלא ידע (רמ"א סי' תרצ"ה ס"ב, ועיין מ"ב סק"ה בשם פמ"ג שכן ראוי לעשות). ואחר חצות, קודם שנטל ידיו לסעודת היום (אחר תפלת מנחה) דקדק ללמוד מעט כדברי הרמ"א שם (ופעם כשניגש ליטול ידיו הבחין א' מב"ב שלחש לעצמו "הרי כתב הרמ"א טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה", ומיד פתח במשנה קמייתא דב"מ שנים אוחזין בטלית וכו' עד גמירא, ואז נטל ידיו), ובעת הסעודה

מתנות לאביונים

כ. הגדרת "אביון" שמצות ליתן לו מתנה[62] ביום הפורים, היא מי שאין לו לצרכים ההכרחיים לפרנסת ביתו[לב] [63].

כא. מתנות לאביונים יתנו בני עיר לאביוני העיר ובני כרך לאביוני הכרך, אבל לא יתן בן עיר לבן כרך שפורים שלו למחרת וכן להיפך[לג] [65].

כב. אין ליתן לאביונים את מתנותיהם קודם יום הפורים[לד], אלא יתנם להם ביום

דבר הלכה

נטעם, מסתבר דמה שמניחין חומן יחד הוא רק מפני שמומחים על זה שהם ניכרים, ומכמי חשיב כמקפיד על מעוטמן, ולא אמרו אלא בדליכא שום קפידא שלא לערבן יחד ומזה הוא דמשיב שמינו מקפיד וכמין אחד[61].

לב. ומיהו מה שכבר קיבל מתנות כדי פרנסת ביתו לחומו יום ליל נה, ושפיר מקיים גו גם אח"כ מנות מתנות לאביונים[64].

לג. וגדרי בן עיר ובן כרך מבוארים להלן פרק עשרים.

לד. ולענין מעות שחשב לחלקם ביום פורים, עיין מג"א סי' תרל"ד סק"ד בשם הב"י

לחינו רשאי לשנותו, וכתב ע"ז המג"א "ועיין ביו"ד סי' רנ"ח ובאו"מ סי' רי"ג ס"ק", וכוונתו דביו"ד שם הביא הרמ"א פלוגתא שם חייב לקיים מחשבתו וסיים "והעיקר כסברא לשנותה" [דחייב] ולילו באו"מ שם סיים רק "וים להחמיר כסברא לשנותה". וכתב בגליון הרעק"א דביו"ד מיירי לענין עיקר הדין וע"ז כתב שעיקר הדין כן שמחויב לקיים נדרו אבל באו"מ דמיירי לענין כפי' כתב רק דים להחמיר להורות לחין כופין חומו כמו כל ספק ממון. ותמה הגרש"ז זלזניק ז"ל [עיין זרע יעקב סי' תרל"ד] למש הוא ספק הרי

אוצר החכמה

ארחות הלכה

מקראי קדש פורים סי' מ"א). אבל בשוות בטעמן יש להזהר בכך, וכבר כתב בסדור דה"ח דיש ליזהר בשעת שמחה ששולחין לו אוהביו כל אחד עוגה, ואינם מפרישים בביתם משום שאין להם שיעור, שאם נצטרפו אצלו בכלי נתחייבו, וע"כ יש להפריש מכל עוגה מעט בלא ברכה שמא הפריש המשלח בביתו, עיי"ש. ויצוין שרבנו היה מרבה לעורר על כך וכבר בצעירותו ביקש כמה פעמים מהגרי"מ טוקצינסקי ז"ל שיזכיר דין זה בלוח א"י בהל' פורים, אך לא אסתייעא מלתא. **61.** שם הע' מ"ג. **62.** ולענין שיעור המתנה (ראה מ"ב סי' תרצ"ד סק"ב) השיב רבנו לשואלים דהרוצה לצאת מכל ספק יתן מתנה החשובה הן לנותן והן למקבל. **63.** רשימות. ופשוט דבן הסמוך על שלחן אביו אין לו דין אביון לענין זה. כתבי תלמידים. וכן אין יוצאין מצות מתנות לאביונים בצדקה שנותנים לארגוני ה"ת" שבישיבות, דכיון שכהיום יש לבחורי הישיבות בדרך כלל די צרכיהם ההכרחיים לא חשיבי אביונים, אך פשוט שיש לזה דין צדקה מעולה דהחזקת ת"ח. שם. **64.** כתבי תלמידים. **65.** כתבי תלמידים. ועובדא הוה באלמנה הדרה בירושלם שאספו עבורה מתנות לאביונים בבני ברק, והורה רבנו שעליה לבוא להיות ביום י"ד בב"ב שיהי' לה דין פרוזה כדי שיוכלו לקיים בה מצות מתנות לאביונים כדין. ועיין קונ' ימי הפורים (ב"ב תשנ"ג) שב"ה גם דעת החזו"א. וע"ע בס' ציץ הקודש סי' נ"ו.

הפורים עצמו לה[70].

דבר הלכה

ים לו חזקה דפטור ומף גלח כפי' יפטר.

וגרחה דלח מיבעיח חס כוונתו לחזקת ממון דודחי לח מהני, דהרי גבי נדקה קיי"ל דחין מתחזקין עס המוחזק ומינו דומה לכל ספק ממון דחמרינן ספיקח לקולח כיון דחית בי' נמי חיסורח וכדחיתח בר"ן נדרים ז' ע"ח[66], חלח חף משום חזקת פטור מנד הדין נמי חין לדון, חדח דהח הוי ספיקח דדינח ולענין זה קיי"ל דלח מהני חזקה קמייתח כמו שהוכיחו התוס' בב"ב ל"ב ע"ב (ד"ה והלכתח) דחיך יוכיח חזקתו בספיקח דדינח, ומטעם זה מחדש מהר"ם בן חביב בס' כפות תמרים בהשמטות ליום הכפורים דחף להרמב"ס חזלינן בספיקח דדינח לחומרח גם מן התורה[67], ומו דהרי חימרע חזקתו כיון שעשה מעשה שיש בו ספק נדקה, והוי כמו זרק לה גט ספק קרוב לה ספק קרוב לו דחימרע מחמת מעשה, ועיין כתובות כ"ג ע"ח, וה"נ כחן (וחולי יש לחלק מהח דכתובות דכיון דכחן הספק הוח חס זהו מעשה המוניח מחזקה שוב שייך לומר חוקי חחזקתו, ודו"ק). וממילח נרחה דמה שחירץ [בזרע יעקב שס] דביו"ד מיירי שיש עליו חיוב לנדקה ובמו"מ מיירי שהוח מחייב עלמו בתשבה ולכן כתב ויש להחמיר דהח חית לי' חזקה דפטור, חס כי דבר תכמה דיבר מ"מ לפ"ד לח שייך כחן לומר חוקי לחזקתו, דבספיקח דדינח לח שייך חזקה חו משום דחימרע חזקתי' ע"י המעשה דהיינו מתשבתו לנדקה, וכנ"ל. ועוד דגם לדבריו דמהני חזקה חפ"ה מה מועיל שיש עליו חיוב לנדקה הח מ"מ חין נתפס חומו הכסף לנדקה ע"י מתשבתו דהוה ספק חס הוח חל[68], וחינו דומה למש"כ הרמב"ס נגדר ולח ידע כמה נדר שיתן עד שיחמר לח לכך נתכוונתי, וכן לנדון הש"ך ביו"ד סי' רנ"ט נמי שיש בידו מעות והוח מסופק חס הס של נדקה, דהתס כיון דנדר נדר גמור חו דהי' לו בודחי מעות של נדקה חזלינן לחומרח משום דחתחזק כחן ודחי מעות הקדש, חבל הכח ודחי נ"ל חוקמח מחזקתו דפטור. וחין לפרש דכוונתו סתמח דכיון דיש עליו חוב לנדקה וחשב ליתן כופין חומו על כך, דהח גלח מתשבתו נמי כופין חומו על חובו לנדקה, חלח ודחי כוונתו דנתחייב ממש חומו הכסף שחשב ליתן, וחיך יתחייב מספק כיון דלדבריו יש לו חזקה[69].

לה. וחף דכשנותנם נפורים לח מיכפת לן חס יתעסק בהן לנורך היום חו לח, וחף חס לח יתעסק בהן כלל שפיר קיים הנותן מנות מתנות לחביונים, מכל מקום לח יהנם קודם יום הפורים כלל[71].

ארחות הלכה

66. הגרש"ז זלנזיק ז"ל העיר ע"ז דחדרבה רוב הפוסקים ס"ל דמתחשבין עם המוחזק והח דקיי"ל גבי יד לצדקה לחומרא הוא מצד ודחי ולא מספק, עיי"ש. חך עיין ס' צדקה ומשפט פ"י סט"ז שנחלקו בזה הפוסקים. **67.** הגרשז"ז ז"ל העיר ע"ז דחדרבה התוס' כתבו שחין להוציח מיד המוחזק משום חזקה קמייתח, ודברי הכפו"ת מלבד דהם רק בדרך חפשר הרי מיירי רק בספק וחין זה שייך לחזקה. **68.** כתב ע"ז הגרשז"ז ז"ל דכמו דקיי"ל שחם עצם הממון צריך לחזור חין שייך חזקה חף שלענין החפץ המסוים יש ספק, ה"נ בזה כיון שבין כך ובין כך צריך ליתן לח שייך חזקה על חפץ זה. **69.** מכתב הערות שנדפס בס' זרע יעקב על חו"ח סי' תרצ"ד. **70.** רשימות. ועיין מג"ח סי' תרצ"ד סק"ח בשם בעל

ימצאו למדם מוהכים רבים כמ"ש רז"ל (ב"ב טז:) מי מצרת כמצרי למיזב וכן אמרו (מכות פ"ח מ"ו) קנה לך חבר על כן המלוה למלוה שמי מנות לרעהו הטוב להיות שמח ושם עמו על שמי תשועות אלו כמזכר ישמע מכם ויוסף לקח (משלי ט ה):

ו ואם החליף סעודתו בשל חבירו יצא. נפרק קמא דמגילה (ז:) מני בר מזין ורב חנינא בר מזין מחלפי סעודתייהו להדדי ופירש רבינו דכפורים שעמדו בו עכשיו בשנה זו היו מחליפין סעודתם זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים משלוח מנות ועשו כן לפי שלא היתה ידם משגת כדי שיוכל למשלוח מנות לרעהו ולהשלים גם לעצמו כראוי ועל כן היו נריכין להחליף סעודתן וכן פירשו הרמב"ם (פ"ג הט"ו) והר"ן ז"ל (ג: ד"ה גמ' מתני') אבל רש"י ז"ל כתב וזה לשונו מחלפין סעודתייהו זה שולח עם זה כפורים של שנה זו ושניה שועד חבירו עמו עכ"ל ומשמע שרוצה לומר שלא היו שולחין זה לזה ופשיטא שאין שנה שניה מועיל להוציא את חבירו ידי חובת משלוח מנות משנה שעברה שלא כך הוא הפירוש דכיון דטעם משלוח מנות הוא כדי שיהא שמח ושמח עם חובבו וריעיו ולהשכין ביניהם אהבה ואחוה וריעות אם כן אם יפעול אחד עם חבירו ושלחו הרי הם בשמחה ונטוב לב משתה יחד ופטורים הם מעשה מחיוב משלוח מנות והוא הדין בשנה שניה וכן בכל שנה ושנה אם יחזור ויפעול שלחו כמו בשנה שעברה נמי יוצאין שניהם ידי חובתן שלח האחת תומר שהיו מחליפין בשנה שניה ועיקרו לא אתא שלא לשמועינן הא דיעד לכתחלה שלא רעהו פטורין שניהם מחיוב משלוח מנות ולפי זה אין נריך לפרש כלל שהיו עושים שלא כפשוטו שכן הדין שלא שהשה היו חובבים זה את זה ביתר עוז והשכימו שטוב ויפה להם לשנות אחים יחד בסעודת פורים בשמחה ובטוב לב משתה כשרבת ה' אשר נתן להם כן נראה לי לעת רש"י ומקובל לע"ד משלר פירושים שנאמרו בו:

מנות לאדם אחד. ואם החליף סעודתו בשל חבירו יצא:

סימן תרצו

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] דינו בעשיית מלאכה: [ג] דינו בהספד ותענית וצידוק הדין ואבילות: חתן ואבל אם ילכו לבית הכנסת:

א פורים מותר בעשיית מלאכה ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין והעושה אינו רואה סימן

תרצו א פורים מותר בעשיית מלאכה וכו' עד אינו רואה סימן ברכה לעולם. כן כתב הרמב"ם וכן פסק (הסמ"ק) [הסמ"ג (הל' מגילה רכ ע"ג)] והניח רמיה כדאיתא התם שרב קלל מחד שרמהו שזרע פשתן בפורים ולא נמח הפשתן ההוא מפני שמחותו מקום נהגו שלא לעשות מלאכה עכ"ל שלא דקשיא לי דמרמיה זו משמע דמשמתינן ליה דהא רב לטייה להההוא גברא וכן כתב בהגהות מיימוניות (פ"ג אות ח) גבי הסלחות (ויקהל סי' סו) עיי"ש וגרסה ודלמי דהא דקאמר דלטייה פירושו שקלל אותו וזה יגמח מה שזרע אבל לאחד עצמו לא קלל והיינו הך דאיתו רואה סימן ברכה לעולם דרשה לומר דבמלאכה זו אינו רואה סימן ברכה ולא הוה תמור קללה זו בשמחת שהוא שם מיתה וקללה של אחד עצמו ותדע דהא למאי דמשני רבא מלאכה לא קבילו עלייהו ורב דלטייה להההוא גברא דבריס המותרים ונהגו בו איסור הוה ואם כן אין כאן איסור מדברי סופרים כלל כי אם מנהג והשתא כל שכן הוא מערב שבת וערב יום טוב דאיסור מלאכה בדידהו מדברי סופרים הוא ואפילו הכי דייק תלמודא בפרק מקום שנהגו (פסחים נ:) סימן ברכה הוא דאיתו רואה אבל שמותי לא משמתינן ליה כל שכן פורים דאין בו

אבל לי נראה ראיה דטעם משום חיבה מדברי הר"ן במגילה דף ז' דפירש מחלפי סעודתייהו להדדי לא היה לאחד מהן כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו ולפיכך היו שולחין כ"א סעודתם זל"ז כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות ע"ש. ואי נימא טעמא דמשלוח מנות כדי שיהיה בהרחבה למקבל א"כ כאן לא היה ריוח לשום אחד מהם כיון דמחלפי והאיך קיימו משלוח מנות אלא ודאי דהטעם משום חיבה והא איכא:

ואמנם גם לדעת רש"י שם שפירש זה סועד עם זה בפורים של שנה זו ובשניה סועד חבירו עמו ע"ש. מ"מ כבר הקשה ב"י א"כ לא קיימו מצות משלוח מנות וא"ת שבאמת קיימו מה אתי לאשמעינן. ותירץ בד"מ שקיים משלוח מנות במה שחבירו אכל עמו ואשמעינן דלא בעי שילוח דוקא. ופר"ח כתב שהאחד שלח סעודתו לחבירו וקיים בזה משלוח מנות כדינו ואשמעינן אף שאח"כ אכל עמו מה ששלח אפ"ה קיים משלוח מנות. ובאחרונים ראיתי שכללו שניהם יחד שהאחד שלח סעודתו לחבירו וקיים משלוח מנות כפר"ח וכבר היה של חבירו וכשחזר ואכל עמו קיים חבירו משלוח מנות כד"מ דלא בעי שילוח דוקא. וא"כ לפ"ז ג"כ לא היה לשום אחד הרוחה לדעת רש"י והאיך קיימו משלוח מנות לדעת תה"ד ועכ"ח דהוא רק משום חיבה וריעות:

ולאידך גיסא נ"ל ראיה לטעם תה"ד דהנה מ"ו הגאון תמה בכת"ס או"ח סימן קל"ט אהא דאמרינן במגילה ז' שלח ליה קיימת בנו רבינו משלוח מנות ומתנות לאביונים וכתב בטו"א דמשמע דיוצא ידי שניהם והקשה הוא ז"ל האיך קיים שתיהם הא אין עושין מצות חבילות חבילות. אמנם כ"ז אם משלוח מנות הוא משום חיבה וריעות ומתנות לאביונים הוא כדי שיהיה לו במה לשמוח בפורים שפיר הוי חבילות חבילות אבל אם טעם משלוח מנות כתה"ד והוא ג"כ משום צורך סעודה א"כ הוי שניהם מטעם אחד ל"ש חבילות חבילות כדאמרינן בפסחים ק"ב הבדלה וקידוש חדא מילתא הוא וע"ש בפרש"י ורשב"ם וא"כ מוכח כטעם תה"ד:

אבל לפענ"ד אין מזה ראיה חדא דבאמת הוכיח טו"א שם מירושלמי דאינו יוצא ידי שניהם וגם בגמרא הפירש רק ביוצא באחד איזהו שירצה ועוד דגוף קושית כת"ס לק"מ דאין עושין מצות חבילות חבילות הוא רק לכתחילה אבל בדיעבד אם אמר קידוש ובהמ"ז על כוס אחד ודאי יצא. וה"נ שפיר יצא בדיעבד ידי שניהם. ועוד נ"ל סברא ישרה לחלק יצאת דל"ש אין עושין מצות חבילות חבילות אלא היכא דתלוי ברצונו שלא לעשות חבילות כגון שלא לומר בהמ"ז וקידוש על כוס אחד ולא יהיה נעשה על כוס זה רק מצוה אחת. או שלא להשקות רק סוטה אחת ולטהר מצורע אחד ולרצוע עבד אחד ולערוף עגלה אחת ועיין בסוטה דף ח'. ואז לא יהיה נעשה רק מצוה אחת. אבל כאן גם אם שולח מנות לעני הוא מקיים משלוח מנות וא"כ כיון שיכול לשלוח מנות לעני והוא שולח לו כיון שהוא עני ממילא נתקיים בזה גם מתנות לאביונים ואין זה תלוי ברצונו שלא יהיה נעשה אלא מצוה אחת ל"ש בזה חבילות חבילות. וזה שדייק בגמרא שם קיימת בנו רבינו וכו' כלומר שבו מקויימים שניהם ממילא ואין בו משום חבילות חבילות והבן:

ואמנם מדברי ספר אור חדש הנ"ל שכתב ומפני שישראל עם אחד ראוי שיהא בהן עם אחד ויהיה להם חיבור וריעות גמור לכן יש להם להחיות אביונים מצד שהוא אחיו והם עם אחד כדכתיב אצל מצות הצדקה אחיך כי מפני שהם אחינו יש לתת צדקה וכו'. מבואר דאהבה וריעות הוא מפני שהוא אחינו ואנו ממלאים חסרונו. וא"כ י"ל דלא פליגי תה"ד ומנות הלוי ותרי טעמי מישך שייכי אהדדי ועולין בקנה אחד דמשום חיבה וריעות אנו שולחין מנות כדי שיהיה לו סעודת פורים בריוח ולמלאות חסרונו והכל חד. ולפ"ז יש להשיב הרבה על מ"ש לעיל וגם על דברי חת"ס הנ"ל וצ"ע:

סיומא דפסקא:

א) נראה כפסק הרמ"א דאשה חייבת במשלוח מנות ובדיעבד יוצא גם אם אשה שולחת לאיש או להיפך:

ב) דאיש השולח לאיש או אשה השולחת לאיש צריך דוקא מין מאכל ולא בגדים ואיש השולח לאשה או אשה לאשה. בזה"ז מיני בגדים ותכשיטין עדיפי. אבל בזמן שביהמ"ק קיים גם לנשים צריך לשלוח מיני מאכל דוקא דאין שמחה אלא בבשר:

ג) וכ"ז בדיעבד אבל לכתחילה לא ישלח לא אשה לאיש ולא איש לאשה משום ספק קידושין. והיינו דוקא לחילוק שכתב ברכי יוסף בין מנות למתנות או לטעמא דידן שכתבנו לעיל. אבל לדעת מג"א דוקא איש לאשה אסור אבל אשה לאיש מותר. ואולי גם למג"א יש לחוש אם תשלח אשה לאיש. ישלח גם איש לאשה ויבואו לידי ספק קידושין ולכן הכל אסור.

אלה דברי רבך הדוש"ת וחותם בברכת התורה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

הגהות חדב"נ מוה"ר יוסף צבי סופר אבדק"ק שאמשאן זצוק"ל. ד"ה ובגוף הדין: תמה פר"ח וכו'. עי' בחידושי ר"ע אייגער ז"ל בשו"ע שלו מה שתירץ על תמיהת הפר"ח הנ"ל. רק מדרבנן. שאילת יעב"ץ ח"ר סי' ק"כ שתמה על קו' פר"ח הנ"ל ופסק כרמ"א דאשה חייבת אף במשלוח מנות עיין שם.

ציונים לספרים המביאים את דברי הבית שערים - כת"י שו"ת שיבת ציון בענין מנה אחת גדולה למשלוח מנות ובענין חידו"ת למ"מ, שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' פ"ח, צ"א, ח"ו סי' קכ"ג, ח"ז סי' צ"ז, ח"ח סי' רל"ד, חי"א סי' תקנ"ט, שו"ת יחוה דעת ח"ו סי' מ"ה, שו"ת דברי ישראל ח"ב הגהות על ארחות חיים סי' תרצ"ה, ילקוט יוסף ח"ה עמ' שכ"ב.

אחר, אבל אינו צריך לזכות לה ע"י אחר דלא כתיב בהו "לכם", רק צריכים שהמקבל ידע שזה נשלח משניהם יחד, וכמו כן לגבי הבנים יש להודיעם שהמשלוח מנות הוא גם עבורם ויהיה כשיעור.

ויש לדון כשהבעל שולח בשביל אשתו האם יכול הבעל לשלוח לאיש אחר, דבשו"ת כת"ס (או"ח סי' קמ"א) כתב שצריך המקבל לדעת ממי קיבל המנות, דענין משל"מ הוא כדי להרבות אהבה וחיבה בין איש לרעהו לפי המנות הלוי, וברמ"א הנ"ל מבואר דאשה תשלח לאשה אבל לא להיפך, ולפי"ז מסתבר שהבעל שולח מנות עבור אשתו שאינו יכול לשלוח לאיש אחר ולומר שזה המשל"מ של אשתו כמו שאין האשה עצמה שולחת לאיש. אולם אמר רבינו דגם כשהאיש שולח מנות בשביל אשתו לאיש אחר אין בזה חשש כיון שזה ממשפחה למשפחה[80].

ה"שליח" במשלוח מנות

במשנה ברורה סימן תרצ"ה ס"ק י"ח הביא בשם תשובת בנין ציון סי' מ"ד שנסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא ע"י שליח אם יוצא, כיון דכתיב 'ומשלוח' נימא דבעינן דוקא ע"י שליחות.

כשיטה זו מצאנו גם בשר"ח מערכת פורים סי' ו' בשם הרב יפה ללב שכתב ג"כ דמשמעות הכתוב ודברי הפוסקים דצריך לשלוח ע"י אחר, ופקפק על מה ששמע שחכם א' הוליך המנות בעצמו משום מצוה בו יותר מבשלוחו, וכתב דלאו שפיר עבד.

אכן הרבה פוסקים חולקים על סברת הבנין ציון והיפה ללב ולדעתם ניתן ואפשר לקיים משלוח מנות גם במסירה אישית שלא באמצעות שליח והביאו ראיות רבות לכך, וכ"ה בספר כף החיים סימן תרצ"ה ס"ק מ"א הוכיח שלא ניתן לדקדק מלשון המקרא ד"משלוח מנות" שצריך לשלוח דווקא על ידי שליח, שהרי מצינו בתורה בכמה מקומות לשון משלוח ואינו על ידי שליח, כמ"ש בנח "וישלח ידו ויקחה" (בראשית ח', ט'), וגבי אברהם "וישלח אברהם את ידו" (שם כ"ב, י'), "וכי תשלחנו חפשי מעמך" (דברים ט"ו, י"ג). וכאלה רבות "וישלח ידו ויחזק בו (שמות ד', ד'), "וימצא לחי חמור טריה וישלח ידו" (שופטים ט"ו, ט"ו). ומכל מקום אם אפשר יש לעשות ע"י שליח מפני הכבוד, אבל אם אי אפשר ברור שאין לבטל המצוה.

אך רבינו העדיף לשלוח ולמסור את המנות על ידי שליח[81]. אך לאחרים הורה שאין צריך להקפיד בזה[82].

---

80. הליכות ביתה סי' כ"ד הערה נ"ה; וע"ע בספר מועדים לשמחה ח"ג סימן י"ג עמ' שפ"ח.
81. מעדני שלמה שם; רשימות הרה"ג ר' יוסף שוב שליט"א.
82. כ"כ הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א שכן אמר לו רבינו; וע"ע בזה בספר מועדים לשמחה ח"ג סימן י"ג עמו' שפ"א-שפ"ו.

לשלוח מנות בעילום שם

בשו"ת כתב סופר או"ח סי' קמ"א נסתפק אם שולח מנות לרעהו ואין המקבל יודע מי שלח לו, אם יוצא המשלח מצות משלוח מנות. וכתב דלפום ריהטא זה תלוי בשני הטעמים של מצות משלוח מנות, דלטעמו של התרוה"ד כדי למלאות חסרון מי שאין לו מסתבר דיוצא גם כשאין חבירו יודע מי ששלח לו, סוף כל סוף הגיע לתכלית המכוון ויש מצוה ביותר, וכעין מצות צדקה דעדיף כשאינו יודע ממי נטלה.

אבל לטעמו של המנות הלוי משום חיבה שלום ורעות וכן משמע לשון 'איש לרעהו' בודאי אינו יוצא כשאין המקבל יודע מי המשלח, דאין שלוח כזה דרך חיבה ואינו מקרב לבבות, מכיון שדעת הרמ"א דיוצא כששולח לרעהו ואינו רוצה לקבל, וע"כ דטעמא של משלוח מנות משום חיבה וריעות ממילא נשמע דאין יוצא כשאין המקבל יודע מי שלח לו, עכ"ד.

כן נסתפק בזה בשו"ת נחלת בנימין סימן קל"ו אם שולח מנות לרעהו והמקבל אינו יודע מי המשלח אם יוצא ידי משלוח מנות, ובמצות צדקה ומתנות לאביונים פשוט דמצוה מן המובחר אם העני המקבל אינו יודע מי הנותן. וכתב, דלפי הסברא נראה דאינו יוצא כיון דעיקר כוונת המצוה להרבות אהבה ואחוה וריעות עי' בב"ח סי' תרצ"ה, א"כ צריך הנותן והמקבל להיות מכירים זה את זה ומתוך כך נתרבה השמחה ביניהם.

ובספר עושה שלום עמ"ס מגילה (הו"ד בשד"ח מערכת פורים סימן י"ז) הסתפק בכעין נידון דידן בדבר השולח מנות לישן והניחם בחיקו והוא נשאר ישן עד מוצאי פורים אם יצא יד"ח, מי נימא דקיים, דסוף סוף נתן, או דילמא כיון דהוא לא ידע וליכא שמחה לגביה לא קיים, וכתב לעיין בספר מחנה אפרים בהל' קנין חצר (סי' י"ב וסי' י"ד ט"ו) ומשם הדין יוצא. ויתכן, שבאם הניח נייר וכתב לו שם השולח, כך שאם היה מתעורר ביום הפורים היה יודע מי השולח, אפשר שיוצא יד"ח אך בלא"ה אפשר דלסברת הכתב סופר לא יצא אף אם יתעורר בעצם יום הפורים.

גם בערוך השלחן סימן תרצ"ו סעיף ג', לענין כשאין השולח יודע למי שולחים בני ביתו, דמשלוח מנות שלא בפניו לאו כלום הוא.

אולם בשו"ת מהר"י אסאד או"ח סימן ר"ז כתב, שאם זיכה המשלוח מנות על ידי אחר, שפיר מהני אף על פי שאין המקבל יודע מזה. ומבואר שם דסבירא ליה דאפילו לא נודע הדבר למקבל אלא לאחר פורים, שפיר יוצא ידי חובה, וצ"ע.

ואכן הידר רבינו לברר בכל פעם שקיבל משלוח מנות מיהו הנותן והשולח. ופעמים שהיה מקבל משלוחי מנות ע"י שליחויות והובלות, כשהביאו את המנות הביתה חקר ודרש רבינו מיהו השולח, ולא נתן להם להמשיך עד שידע בבירור ממי קיבלם[83].

וכתב רבינו: בנוגע לרוסים ודאי דהוי מצוה אבל בנוגע למתנות לאביונים מסופקני[85].

משלוח מנות בשותפות

דעת רבינו שיכולים כמה אנשים לשלוח מנות בשותפות ויוצאים ידי חובתם[86], ויקפיד שיהיה שיעור של ב' מנות לכל אחד[87].

בחורי ישיבה במצות משלוח מנות בהחלפת מנותיהם

בחורים שנותנים זה לזה משלוח מנות מהאוכל שהישיבה נותנת בחדר האוכל, אם זכה במנה זו לעצמו עד שאם יבוא חבירו ליקח ממנו יוכל לצעוק עליו, אזי ודאי מהני ליתן זאת למשלוח מנות דזה שייך לו והישיבה הקנתה לו זאת לגבי אכילה, אולם אם עדיין לא זכה בו באופן זה א"כ יד כל הבחורים שוה בזה ולא מהני ליתנו לחברו למשלוח מנות[88].

חשיבות המנות לפי ערך הנותן והמקבל

ראוי להדר שיהיו המנות יקרות וחשובות לפי ערך הנותן, כדי להראות חיבה וריעות להמקבל. ואם המקבל עשיר טוב שיהיו גם לפי ערך המקבל. ועשיר שישלח או שישלחו לו תפוח ותפוז כדי לקיים מצות משלוח מנות, לא יצאו ידי חובתם בהידור[89].

ה"הכשרים" של המנות

סברת רבינו, שבפורים כל אחד לוקח מחבירו משלוח מנות, ואין מדקדקים אחד לשני איזה "הכשר" יש למאכלים, שאם כל אחד ידחה את המשלוח מנות של חבירו בגלל שהוא מחמיר שלא לאכול מהכשרים מסויימים, אי אפשר לקיים את מצות משלוח מנות איש לרעהו כדבעי, ובכל הכשר המקובל על הציבור יוצא יד"ח[90].

משלוח מנות בפירות שביעית

מותר לקיים מצות משלוח מנות בדברים שיש בהם קדושת שביעית, וגם מותר להחזיר למי ששלח לו. ואין בקיום מצוה זו משום פריעת חוב, משום שחוב שהוא

---

85. מתוך תשו' להג"ר יהודה ארי' דינר שליט"א במאסף התורני 'צוהר' שם, ועיין מנחת שלמה ח"א סי' ל"ה אות א'.
86. ועלהו לא יבול ח"א עמו' ר"נ.
87. הליכות ביתה סי' כ"ד הערה נ"ה.
88. רשימות הרה"ג ר' אברהם נדב שליט"א.
89. עפ"י ספר ועלהו לא יבול שם.
90. נטעי גבריאל עמ' שכ"ג מספר ועלהו לא יבול.

מחמת מצוה ולא חוב כספי שניתן להתבע ע"י אחר אין בו משום סחורה, ובלבד שהמקבל יהא זהיר לשמרם בקדושת שביעית[91].

שלח מנות לחבירו שאי אפשר לו לאכלם מטעמי רפואה

נשאל רבינו, במי ששלח מנות לחבירו שאי אפשר לו לאכלם מטעמי רפואה, וכגון השולח ממתקים לחולי סכרת וכדו', השיב רבינו, דיצא ידי חובתו, כיון שעיקר הטעם להרבות חיבה ורעות, לכן יוצא בזה מצות משלוח מנות[92].

משלוח מנות על תנאי שגם המקבל יחזיר לו

כתב רבינו: "במשלוח מנות של פורים אם ישלח מנה על תנאי שגם המקבל יחזור ויתן לו מנה, מסתבר דחשיב סחורה ולא משלוח מנות"[93].

שתי סוגי חתיכות בשר עוף למשלוח מנות

מבואר בשו"ע סימן שי"ט סעיף א'-ג' לענין הלכות בורר בשבת, דבב' מיני אוכלין איכא איסור ברירה, אבל במין אחד של אוכל (כגון שבורר חתיכות גדולות בתוך קטנות) ליכא איסור ברירה. ואמר רבינו שבבשר עוף החלק העליון והחלק התחתון הוי כב' מינים לענין בורר. והוסיף רבינו דגם לענין משלוח מנות חשיב החלק העליון והחלק התחתון של העוף כשני מינים ויוצאים בזה ידי חובת משלוח מנות באם שלח רק ב' המינים בלבד[94].

משלוחי מנות שהוזמן בטלפון ועדיין לא שילם עבורם

נשאל רבינו: אודות משלוחי מנות שמזמינים אותם בטלפון ושליח של בעל החנות מעביר את משלוח המנות ביום הפורים לאדם המסוים שהמזמין ביקש, במקרה שהמזמין עדין לא שילם אלא רק סיכם שישלם למוכר וכן לא עשה קנין במנות האם יוצא ידי חובת משלוח מנות או שמא צריך להיות דוקא אוכל של המשלח.

כתב רבינו להשיב: "הואיל ומתחייב מדין ערב הרי זה חשוב כאילו הוא שולח לו וחשיב רק כשולח ע"י שליח, דעדיף טפי ושפיר יוצא ידי מצות משלוח מנות"[95].

---

91. דיני שביעית השלם מהדורת תש"ס עמ' ק"נ סעיף ט', ועוד שם בצילום כת"י מתשובות רבינו עמ' רכ"ח.
92. עפ"י ספר נשמת אברהם ח"א עמ' שנ"ד.
93. מנחת שלמה ח"א סי' כ"ז עמו' קס"ח.
94. מאור השבת ח"ג בפניני המאור מכתב מ' אות ג'.
95. מתוך מכתב תשו' להג"ר יהודה ארי' דינר שליט"א במאסף התורני 'צוהר' ח"ה עמ' ס"ז.

ילקוט מפרשים החדש על מסכת מגילה

[דף ז ע"א - ז ע"ב]

הוא דסבר דכתן ומ"ת נמצין לא' שהרי נזמן ג' וכתבו כאן שנתפשפו ולמ"ד תחומה היה לריך להמתין ולא כתב מפנה מורה עד שנתמלו שהר ספרים ונגמר ס' שמות:

שם קהלת אינו מטמא את הידים. מוספתא לידים פ"ב:

[ר' זאב וואלף]

שם קהלת אינו מטמא את הידים. ג"ב מה שמוזין בעין מפפט בירמב"ס פ"ט מהל' מטות הטומאות ט"ם הוא לשלרבה להרמב"ס פפק שם לקהלת מטמאה את הידים:

[חשק שלמה]

שם קהלת אינו מטמא את הידים. לשמוו כתבי הקודש עדום ע' ביאור הלכה סימן קמו סעיף ג ד"ה וטוב להטמיר:

שם רות ושיר השירים וכו'. עין מפפט תוס' פ' ל"ל מצין בפיס למעלה אצל ומתומרי ב"ה. ותוס' ב' ל"ל במקום שמוזין תוס' פ':

[חלפוי גרסאות]

שם רמ"א אפתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר ויודע הדבר למרדכי. ג"ב ע' מה שמפ ע"ז הטו"ף ופ"ע גם' יערות הדבש ח"ב דרוש ב' שמיבב שם קושיית הטו"ף בשוב טעם ודעת ע"ש היטב:

[חשק שלמה]

שם תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו ב' מתנות לאיש אחד ומתנות לאביונים ב' מתנות לשני בני א. עיין בט"ף בתניגה (דף ג) שכתב דהך דשמעתין לא מתיא אלא כר' יוסי דאמר בירושלמי הביאו התוס' שם דאית ליה בקרא דכתיב ולבני אהרן תעשה כתנות אפי' כתנת אבל ג' ו' ולדידיה אמר נמי גבי מתנות לאביונים דסגי בשתנה אחת לכל אחיון ואחיון אבל לרבנן דאמרי בקרא דגבי כהני תעשה כתנות שני כתנות לכל ג' ו' ומבני אהרן ה"ג אמרי גבי מתנות לאביונים ג' מתנות לכל אחיון ואחיון וכ"כ הט"ף כאן בתבי שם. ולפי דבריו מקשי ע"ב תוס' דשם דמפרשי לעיל דרבנן מוקי לה לאמר ר' מנחום אחם חכם מחכם בחוא אחד מן הרואים שנאמר בחומש דמשמע ליה שני חוגים לכל ג' ו' ומשמעות הלשה כן ופ"ב מילחא דלא יוסף אחיו יוסף אחיו כך יוסי לילא בווחיה. אחנם ס"ל דמילחא דלא יוסף כאן אפי' לרבנן דרבנן דירושלמי הנ' והוא ע"פ מ"ש הפר"ח בסי' ג"א ס' מרל"ד דאי הוה כחיב ולבניהם אחנם הוא דהוה אניין לאחיוים לבני אחיוים ד' אחנות אבל השחא דכחיב ואחנות בחומש אחיוים משמע דבשני אחנות אפשר ואהר קאמר שיחלקם לאחיוים דהיינו שני אחנות לשני בני אחם. וע"ש שיישב בזה ללא חקשי אחא דכאן מדחנן בירושלמי ביומא (דף ל"ז) גבי קרא דוונחן אהרן על שני השעירים גורלות יכול יחן אחם על זה וכו'. ולפ"ז ל"ש נמי ללא חקשי מדכחנן בירושלמי למיגזה דשאני החם דכחיב בחנות לבנוחן וה"ל לי הוה כחיב אחנות לבנוחן אבל ב' ו' ואי כמו גבי בחנות אצל השחא דכחיב אחנות בריבוי אחיוים דבני בשחי בחנות אחיוים אפשר ואהר אצל הפר"ח ולא קשיא אלא אי אחה חקשי אחא דכאן מדחנן בירושלמי דשני בני אחם ולא כחיב בחנות לבנוחן וה"ל לי הוה כחיב אחנות לבנוחן אבל ב' ו' ואי כמו גבי בחנות אצל השחא דכחיב ב

סימן מה

ב"ה, ויקרא תש"ח, מונטרה

כבוד הגאון המובהק מהרמי"ל זק"ש שליט"א

נהניתי מאד מדבריו בביאור הדין של משלוח מנות במיני מאכל דוקא, ומתנות לאביונים יוצאים גם במעות. ואף שדבריו נאמרו בחכמה רבה והם הברקה שכלית משחדת, מ"מ לא אוכל לכבוש את פקפוקי נגד סברתו.

קודם כל אעיר מה שכתב כת"ר לתרץ דברי הרמב"ם בהל' מתנות עניים פ"ו, ה"ז: „מעשר עני וכו' ואין עושים בו שושבינות", דמוכח שגם בפירות יש דין שושבינות. וכתב כת"ר שהוא משום שהעני הוא הנותן ובוודאי כוונתו ע"מ להחזיר וכו', ונראה מדבריו שהוא מפרש הברייתא דתוספתא שהאיסור הוא על העני ואמנם כן היא דעת הראב"ן המובא במרדכי ריש פ"ק דב"ב, אבל רבים חולקים עליו, ורבינו הגר"א ביור"ד רנ"ג אות י"ח הכריע כדעת החולקים דמירי בבעה"ב, שלו נאסר לעשות שושבינים, אבל לעני לא נאסר כלל.

וכן דעת הש"ך ביור"ד סי' של"א ס"ק קס"ו, עי"ש.

ועל עצם יסודו, שאם ישלח מעות בפורים בתורת משלוח מנות לא תהא שמחתו שלמה שהרי הוא שולח לו ע"מ שיחזיר לו, אני תמה, הרי הרשב"ם בב"ב קמ"ה ע"ב וכן בשטמ"ק שם פירשו שדין שושבינות הוא רק בשעת חופה ושמח עמו, אבל שלא בשעת חופה ולא שמח עמו אינו חייב להחזיר וא"כ גם אם שולח מעות בתורת משלוח מנות אינו חייב להחזיר. איברא, שמדברי הרשב"ם וכן בשטמ"ק (ובשלטי גבורים הדבר מפורש) משמע שאין מחלקים בין פירות למעות, אלא מחלקים בין בשעת חופה ושלא בשעת חופה; ואילו הרמב"ם [בהל' זכיה ומתנה פ"ז, הט"ו] סובר, שעיקר החילוק הוא בין אם משלח מעות ובין משלח פירות (ואפשר שזוהי כוונת הראב"ד שם, שכתב: „דבר זה אינו מחוור", שהמ"מ נתקשה בו). אבל עכ"פ ברור, שגם הרמב"ם יסבור שבאם המשלח לא נשא אשה אין המקבל שושבינות מחויב להחזיר לו, שהרי לא עדיף ממי שמת קודם שנשא. וכן מפורש במרדכי, עי"ש. וא"כ כ"ז לא שייך במשלוח מנות, שבוודאי אין חיוב למי שקיבל מנות בפורים להחזיר למי ששלח לו. וא"כ נפל פיתא בבירא. ועוד, אם הי' מתקנים שישלח כ"א מעות לחברו בפורים בוודאי שלא הי' מתקנים שחברו יחזיר לו אותם המעות.

וקושית כת"ר מתוספתא פיאה פ"ד על הרמב"ם, שסובר דבפירות אין דין שושבינות — אינה קושיא, לענ"ד, שאף שאינם נגבים בבי"ד מ"מ אסור לבע"ב לשלוח פירות בתורת שושבינות, לפי שכך נהגו לשלוח לאדם שנשא אשה. ולכן אסור לבע"ב להשתמש במעשר עני לצורך זה, כמו שאסור לתת בתורת צדקה, אלא מחויב לתת בתורת מעשר עני. ועוד, שמדברי הגמ' ב"ב משמע שלפעמים היו מחזירים אפילו אם שלח פירות, אלא שלא היו יכולים לגבות בבי"ד. ודברי הרמב"ם שם, הי"ד: „השולח תשורה" וכו' אינם מובנים לי. ואפשר שלפיכך כתב הראב"ד: „דבר זה אינו מחוור". ועי' בהגהות משנה למלך מה שציין שם.

והנני המכבדו ומוקירו כגודל ערכו

והמתימר בידידותו

יחיאל יעקב ווינברג

סימן מו

ב"ה, יום ב' ויגש תש"ט, מונטרה

לכבוד ידי"נ הרב הג' מהר"ז רוזנגרטן נ"י

תודתי נתונה לכת"ר ולרעיתו היקרה תחי' על שקיימתם בי מצות „ומשלוח מנות איש לרעהו", ואין לי אלא לחזור על מה שכתבתי לו בשנה שעברה בפירוש הירושלמי, דהא דר"י נשיאה דשלח לי' בפעם הראשונה אטמא דעגלה וכו' בהתאם עם דברי הבבלי שם, שבפעם השני' אמר לו שקיים בו רק „ומשלוח מנות", אבל לא „ומתנות לאביונים" — משום שלא הוצרך לכך, כי כבר יש לו די והותר.

בפורים זה הרהרתי, בקושית האחרונים: למה אין מברכין על משלוח מנות, לפי טעם הרשב"א שאין מברכין על הצדקה שמא לא יקבל, והרי גבי מ"מ יוצאין אף אם אינו מקבל, כמו שכתב הרמ"א בסי' תרצ"ה סעיף ד (והפר"ח חולק עליו). ובאמת נראה שאין כוונת הרשב"א דאיכא למיחש שמא לא יקבל ותהא ברכתו לבטלה, דמה יאמר למי שנותן לעני המבקש נדבה? אלא כוונתו, שאין מברכין על מצוה שאינה תלויה בעושה המצוה לבדו אלא גם באחר, ואפשר שמטעם זה אין מברכין על נתינת תרומה לכהן, אף שגם הנתינה היא מצוה כמו ההפרשה שעליה מברכין. ועוד נ"ל, שמשלוח מנות היא להרבות שלום ואהבה וריעות, כמו שכתב החת"ס באו"ח סי' קצ"ה. והנה אף שבכל המצות גדול המצווה ועושה ומברכין „וציונו" — במשלוח מנות טוב שיתן מרצונו החפשי, מתוך רגש של אהבה לאחיו העברי, ואם הוא נותן רק עפ"י צווי הוא מפחית מידת האהבה. וכן הדין בצדקה, שאם הוא נותן מתוך רחמנות או מתוך אהבת ישראל טוב יותר ממי שנותן מתוך צווי וכפיה. וראה מה

שכתב הרמב"ם בשמונה פרקיו על מחלוקת הפילוסופים אם טוב יותר לעשות עפ"י צווי או עפ"י רצון פנימי והכרעת הרמב"ם בזה. ואפשר שמשום כך אין מברכין על כיבוד אב ואם.

ובזה נ"ל לפשט ספקם של האחרונים אם כופין על משלוח מגות כמו שכופין על הצדקה, שמשלוח מגות ע"י כפיה אינה כלום, ושאני צדקה, דהתם העני מבקש לחם להשביע רעבונו.

ועוד נ"ל לחדש, שמשלוח מגות היא באמת מצוה תמידית בכל השנה, ורק בפורים נצטוינו לקיים בפועל מצוה זו כדי שנזכור בכל השנה, כדרך שאנו קורים פ' זכור, כדי שנזכור כל השנה. וידוע מה שכתב באו"ז, שמצוה שהיא תמידית ואין לה הפסק אין מברכין עליה.

ועכשיו אכתוב לו מה שאמרתי בקושיא שהקשו המהרש"א והמל"מ הל' תרומות פ"ב, הי"ד על התוס' פסחים ל"ג, ע"ב. וידידי הגר"נ גרינשפאן מלונדון חיבר על זה קונטרס גדול בשם „קדשי הגבול" והביא גם מה שכתב לו הגר"א באקסט משאועל (הי"ד), ואני כתבתי להג' הנ"ל, שלפי"ד הדבר פשוט, שהאיסור הוא רק בהנאה של כלוי (עי' תוס' יבמות ס"ו, ע"ב, ד"ה לא יאכילנה ומנחות ס"ז, ע"ב, ד"ה כדי שתהא בהמתו, ועי' ר"ש תרומות פי"א מ"ט), אבל הנאה שאינה של כלוי מותרת. דאטו תרומה וטבל איסור הנאה הם? ולהכי כהן שסך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו, דהכלוי עושה הכהן (כריתות ז, ע"ב). ואף שר"ת הוכיח מכאן שסיכה אינה אלא מדרבנן, מ"מ הרבה ראשונים סוברים שהיא מדאורייתא. ועוד, אי נימא סיכה כשתיה הוה כמו ששותה הישראל וזה בודאי אסור. ולכן הדין שברשות הכהן מותר ישראל להדליק שמן, עי"ש במל"מ. ומהשתא, טבל של חמץ שיש עליו מצוה של שריפת חמץ, הוי הכילוי לצורך מצות שרפה וממילא מותר לישראל להנות. ודו"ק.

ואמרתי בזה ליישב מה שהקשה המל"מ מה שמדליקין בשמן שרפה בחנוכה, ואילו בטבל אין מדליקין בו בשבת. עי"ש שנדחק לומר, שאיסור טבל הוא מדאורייתא, אבל תרומה הוא מדרבנן. וזה רחוק מאד. ולפי הנ"ל מיושב בפשיטות, שתרומה טמאה מצותה בשרפה וא"כ הכילוי הוא לשם מצוה ואין זו הנאה של כילוי. יעיין נא ידידי בזה, כי אני טרוד בענינים אחרים ואין לי שהות לעיין הרבה בזה והדבר עודנו צריך בירור.

ידידו מוקירו

יחיאל יעקב ווינברג

סימן מז

כבוד ידידי הגאון המפורסם מהרא"ז גרבוז שליט"א (ז"ל)
ר"מ ומנהל אוהל תורה, ירושלים

קבלתי בתודה רבה את הירושלמי שקלים במהדורת כת"ר עם פירוש הר"ש סיריליאו ז"ל ועם פירוש כת"ר, הר אפרים. אשריהו, שזכה לחבר פירוש יקר למסכת זו וביאר כמה מקומות עמומים שנלאו המפרשים לבארם בפירוש מתקבל על הלב ומחביבותי' דמר אני כותב הערות אחדות שעלו ברעיוני בעיוני בספרו היקר.

בפירושו לירושלמי שקלים פ"א, ה"ב, שא"ש: ומניין שהפקר בי"ד הפקר? דכתיב: „וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים" וגו' רבי יונתן ברי' דרב יצחק בר אחא שמע לה מן הדא: אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זו מעוברת, וחודש אחד שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות הוא. עד כדון שביעית, מוצאי שביעית מאי? א"ר בון: שלא לרבות באיסור חדש. והקשה כת"ר, איך אפשר לומר שהעיבור הוא רק מדרבנן, שא"כ איך מותר לאכול בחודש העיבור חמץ והרי מה"ת הוא ניסן וט"ו שבו הוא פסח? ובע"כ צ"ל, כיון שהתורה מסרה עיבור השנה לחכמים, כדתניא בתו"כ פרשת אמור: לא היתה השנה צריכה לעבר ועיברוה אנוסים או שוגגים או מוטעים, מניין שהיא מעוברת? ת"ל: „אשר תקראו אותם במועדם", אתם אפילו שוגגים, אתם אפילו מוטעים, אתם אפילו אנוסים, אם קראתם אתם, מועדי, ואם לאו אינם מועדי. וכן בר"ה כ"ה, ע"א. וכיון שנמסר העיבור לחכמים אין בזה עקירת דבר מה"ת אם אוכלים חמץ ועושים מלאכה בפסח ויו"ט שנקבעו ע"י העיבור, ולפי"ז גם לענין מעשרות פטור מן התורה, כיון שהעיבור חל מה"ת.

והנה ידוע מה שכתב הצל"ח בברכות ס"ג, שהדרשא „אתם אפילו שוגגים" לא נאמרה אלא לגבי קידה"ח, אבל לא לענין עיבור השנים. אולם כבר השיג עליו במנ"ח, שא"כ איך יכולים חכמים לעבר מפני שאר דברים? ואיך יכולים לעקור את המועדות לעשות בהם מלאכה ולאכול חמץ בפסח? ונ"ל לומר, שהירושלמי סובר, אף שעיבור בי"ד הוא עיבור מן התורה אף בעיברוהו שלא כדין, זה רק לענין קביעת המועדים, אבל לא לשאר דברים אם לא מפני שהפקר בי"ד הפקר, שעיקר הלימוד עיבור בי"ד מקרא ד'אשר' בשוגג היא, „תקראו אתם", שקריאת בי"ד עושה את המועדים, שיש לבי"ד כוח לקדש את המועדים בקריאתם, כמ"ש בפסחים קי"ז, ע"ב: יומא טבא דישראל הוא דקבעי